

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 ФАКУЛЬТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ, АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ПРАВА
 Кафедра менеджменту, бізнесу і адміністрування

ДОПУЩЕНО до захисту

ДОПУЩЕНО до захисту

Декан _____ О.В. Москаленко
 (підпис) ініціали і прізвище
 «_____» _____ 2023 р.

Завідувачка кафедри менеджменту,
 бізнесу і адміністрування
 _____ О.В. Смігунова
 підпис ініціали і прізвище
 «_____» _____ 2023 р.

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «Бакалавр»

за спеціальністю 073 «Менеджмент»

ОПП «Менеджмент»

на тему: **«Підвищення ефективності використання
 ресурсного потенціалу підприємства»**

«Increasing the efficiency of using the enterprise's resource potential»

Виконала:

Здобувачка першого (бакалаврського) рівня ВО

_____
 (підпис)

_____ Барабанова Д.Є.
 (прізвище, ініціали)

Науковий керівник: _____
О.В.

(підпис) (наук. ступінь, вчене звання, прізвище, ініціали)

_____ д.е.н. проф Корнієцький

Нормоконтроль: _____ к.е.н. доцент Чуйко Н.В.
 (підпис)

Харків – 2023 р.

Державний біотехнологічний університет
Факультет менеджменту, адміністрування та права
Кафедра менеджменту, бізнесу і адміністрування

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри менеджменту,
бізнесу і адміністрування
_____ Смігунова О.В.

“15” лютого 2023 року

З А В Д А Н Н Я

НА ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ (БАКАЛАВРСЬКОЇ) РОБОТИ

*першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 073 «Менеджмент»
ОПП «Менеджмент»*

Барабановій Дар'ї Євгеніївні
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: **«Підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства».**

керівник роботи д.е.н., проф. Корнієцький О.В.
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові)

затверджені наказом вищого навчального закладу від “03” лютого 2023 року № 02-02/105

2. Строк подання студентом роботи «01» червня 2023 року.

3. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (назви розділів):

1. Теоретичні основи ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства
2. Сучасний стан ефективності використання ресурсного потенціалу.
4. Дата видачі завдання “15” лютого 2023 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Відмітка про виконання
1.	<i>Теоретико-методичний розділ</i>	03.04.2023	виконано
2.	<i>Аналітико-рекомендаційний розділ</i>	24.05.2023	виконано
3.	<i>Висновки та пропозиції, вступ</i>	30.05.2023	виконано

Завдання підготувала

науковий керівник

_____
(підпис)

Корнієцький О.В.
(прізвище та ініціали)

Завдання одержала

здобувачка

_____
(підпис)

_____ **Барабанова Д.Є.**
(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної (бакалаврської) роботи

Барабанової Дар'ї Євгеніївни

на тему «**Підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства**»

Науковий керівник д.е.н., проф Корнієцький О.В.

Кваліфікаційна (бакалаврська) робота: 60 с., 12табл., 5 рис., 47 джерел інформації.

Основною метою кваліфікаційної (бакалаврської) роботи є поглиблення теоретико-методологічних засад ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарського підприємства та розроблення практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності використання в сучасних економічних умовах

Об'єкт та предмет дослідження. Об'єктом дослідження є процеси управління та ефективного використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних та методичних підходів до формування ефективного управління ресурсним потенціалом аграрних підприємств.

Наукова новизна результатів роботи полягає у розробленні та обґрунтуванні теоретичних положень, методичних підходів та практичних рекомендацій до процесу підвищення ефективності управління ресурсним потенціалом аграрних підприємств.

У кваліфікаційній (бакалаврській) роботі:

У першому розділі розглянуто сутнісну характеристику поняття ресурсний потенціал, його структурні елементи та методологію оцінки ефективного використання

У другому розділі розглянуто основні економічні характеристики діяльності аграрного підприємства, проаналізовано економічні результати використання ресурсного потенціалу підприємства .

Ключові слова: ресурсний потенціал, розвиток, аграрний сектор, підприємство, ефективність використання

Дата публікації: червень 2023р. Видавництво: Харків: ДБТУ

Бібліографічний опис: Барабанова Д.Є.. Тема роботи: Підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства: 073 Менеджмент; наук. керівник (Корнієцький О.В.); Харків, 2023. Кількість сторінок.60

ABSTRACT

qualification (bachelor's) thesis

Darya Yevgenievna Barabanova

on the topic "Increasing the efficiency of the use of the resource potential of the enterprise"

Academic supervisor, Doctor of Economics, Prof. Kornietsky O.V.

Qualification (bachelor) thesis: 60 pages, 12 tables, 5 figures, 47 sources of information.

The main goal of the qualification (bachelor's) work is to deepen the theoretical and methodological foundations of the efficiency of using the resource potential of an agricultural enterprise and to develop practical recommendations for increasing the efficiency of use in modern economic conditions

Object and subject of research. The object of the study is the processes of management and effective use of the resource potential of agricultural enterprises.

The subject of the study is a set of theoretical and methodological approaches to the formation of effective management of the resource potential of agrarian enterprises.

The scientific novelty of the results of the work consists in the development and substantiation of theoretical provisions, methodological approaches and practical recommendations for the process of increasing the efficiency of management of the resource potential of agricultural enterprises.

In the qualification (bachelor's) work:

In the first chapter, the essential characteristics of the concept of resource potential, its structural elements and the methodology of evaluating effective use are considered

The second chapter examines the main economic characteristics of the agricultural enterprise, analyzes the economic results of using the resource potential of the enterprise.

Key words: resource potential, development, agricultural sector, enterprise, efficiency of use

Publication date: June 2023. Publisher: Kharkiv: DBTU

Bibliographic description: Barabanova D.E.. Work topic: Increasing the efficiency of using the resource potential of the enterprise: 073 Management; of science manager (O.V. Kornietskyi); Kharkiv, 2023. Number of pages. 60

Зміст

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА	9
1.1 Поняття ресурсного потенціалу та його структура	9
1.2 Методи оцінки ефективного використання ресурсного потенціалу підприємства	17
1.3 Підвищення ефективності на основі використання ресурсного потенціалу	26
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА	31
2.1 Основні економічні характеристики діяльності підприємства	31
2.2. Економічні результати використання ресурсного потенціалу підприємства	37
2.3 Ресурсно-цільова оцінка ефективної діяльності підприємства	44
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	55

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Нині необхідність підвищення конкурентоспроможності підприємств ставить перед ними принципово нові завдання у сфері розробки нових моделей розвитку та використання всіх видів ресурсів. Сукупність ефективних структур і форм, а також методів управління ресурсним потенціалом підприємства може забезпечити стабілізуючий вплив на його діяльність та підвищення конкурентоспроможності.

Найважливішим напрямом вивчення ресурсного потенціалу аграрних підприємств є дослідження методів, інструментів та підходів до прийняття управлінських рішень, що дозволяють досягти стратегічних завдань, що стоять як перед галуззю сільського господарства, а й державою загалом.

У разі дефіциту ресурсів особливо загострюється значущість підвищення ефективності їх використання, яка виступає як основний напрям сталого розвитку аграрної галузі

Безконтрольне споживання ресурсного потенціалу аграрних підприємств та відсутність стратегічного управління його ефективним використанням, дозволяє отримати короточасні результати, що може призвести до зовнішньої продовольчої залежності. Це призводить до зниження ефективності використання ресурсного потенціалу галузі: родючість ґрунту втрачається під впливом ерозійних процесів; руйнується трудовий потенціал за рахунок міграції в найбільш прибуткові галузі. Наслідком чого є вимирання села та негативна спрямованість розвитку аграрної галузі. Уникнути такого сценарію дозволять науково обґрунтовані теоретико-методичні аспекти стратегічного управління ресурсним потенціалом аграрних підприємств.

Незважаючи на численні дослідження з оцінки та аналізу ресурсного потенціалу, така проблема, як ефективність управління ресурсним потенціалом аграрних підприємств, недостатньо висвітлена у наукових

працях, що зумовило актуальність вибору теми роботи, визначило її мету та завдання.

Об'єкт та предмет дослідження. Об'єктом дослідження є процеси управління та ефективного використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств

Предмет дослідження – сукупність теоретичних та методичних підходів до формування ефективного управління ресурсним потенціалом аграрних підприємств

Для досягнення поставленої мети дослідження знадобилося вирішення наступних завдань:

1. уточнити сутність поняття «ресурсний потенціал»;
2. визначити структуру ресурсного потенціалу аграрних підприємств;
3. удосконалити інтегральний показник оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств;
4. обґрунтувати алгоритм підвищення ефективності управління ресурсним потенціалом аграрних підприємств

При виконанні дослідження використовувалися методи загальнонаукового, теоретичного та емпіричного підходів. Загальнонаукові методи – аналіз, абстрагування, узагальнення, індукція, аналогія, моделювання, системний підхід, статистичні та графічні методи аналізу – дозволили цілісно вивчити розглянуту проблему

Наукова новизна роботи полягає у розробленні та обґрунтуванні теоретичних положень, методичних підходів та практичних рекомендацій до процесу підвищення ефективності управління ресурсним потенціалом аграрних підприємств

Апробація результатів дослідження Основні положення були представлені автором та обговорено на науково-практичних конференціях:

Барабанова Д. Управління ресурсним потенціалом підприємства в умовах цифровізації Матеріали XV Всеукраїнської науково-практичної

конференції «Тенденції та перспективи розвитку економіки України в умовах сучасних викликів», 2023 – с.81-85

Барабанова Д . Оцінка ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарського підприємства Управління розвитком соціально-економічних систем: Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (20-21квітня 2023року). Харків: ДБТУ, 2023. с.76-79

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Поняття ресурсного потенціалу та його структура

Стійкий розвиток підприємств агропромислового комплексу визначається багатьма чинниками. Ресурсний потенціал виступає лише з них. Проте грамотне розпорядження ресурсами є запорукою успішного функціонування підприємства.

Відмінною особливістю ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств є його пряма залежність від природно-кліматичних умов конкретної території. Саме вони визначають специфіку сільськогосподарського виробництва (виращування культур, розведення тварин) та вектор розвитку підприємств агропромислового комплексу. Чітка система господарювання, що базується на останніх досягненнях науки і передовій практиці, дозволяє враховувати природні явища та мінімізувати їх вплив на процес виробництва.

Ще однією найважливішою складовою ресурсного потенціалу підприємств агропромислового комплексу виступають основні фактори виробництва сільськогосподарської галузі: кількість та якість земель сільськогосподарського призначення (земля як фактор виробництва), якість та стан матеріально-технічної бази (капітал), кваліфіковані трудові ресурси, задіяні у галузі (праця).

Але сприятливі природно-кліматичні умови та наявність земельного фонду сільськогосподарського призначення ще гарантують ефективності діяльності підприємства. У зв'язку з цим важливим компонентом ресурсного потенціалу виступає грамотний управлінський апарат, який дозволить об'єднати всі ресурси підприємства у єдину систему, а не використовувати їх ізольовані. Це створить умови для прогнозування подальшої ефективної діяльності підприємства, примноження та збагачення його ресурсного потенціалу.

Одним з головних суб'єктивних факторів формування людського капіталу є високий рівень свідомості при інвестуванні ресурсів у освіту, підвищення кваліфікації та рівня культури, здоров'я. Тут особливу увагу слід приділити стійкій позитивній мотивації. Формування мотивації – складний і тривалий процес, в якому беруть участь усі соціальні інститути суспільства. Часто саме мотивація лежить в основі особистісного та професійного самовдосконалення, визначає ставлення людини до трудової діяльності та гарантує якісний продукт як результат. На формування стійкої позитивної мотивації мають бути спрямовані зусилля як держави, а й суспільства загалом і найближчого оточення людини зокрема.

Ще однією складовою ресурсного потенціалу підприємства є його технічна оснащеність. У разі всебічної модернізації агропромислового комплексу технічне переоснащення підприємств потребує значних фінансових вливань. Власних коштів у сільгоспвиробників, як правило, недостатньо. Можливості ж залучення зовнішніх довгострокових інвестицій для більшості підприємств обмежені. Придбання нової техніки ускладнюється її високою вартістю та тривалою окупністю. Особливо складна ситуація складається на малих підприємствах. Техніка має високий ступінь зносу, вимагає великих вкладень у ремонт. Це зумовлює її малу продуктивність та ефективність. Оцінку технічного потенціалу підприємства проводять з урахуванням технологічних, економічних та екологічних характеристик машин та устаткування. Враховуються технічні характеристики машин та наявність фахівців, здатних працювати на них. Технологічна складова ресурсного потенціалу також відіграє важливу роль розвитку підприємства. Ця компонента особливо актуальна за умов переходу від паливно-сировинної економіки до інноваційно-технологічної. Така тенденція вимагає створення цілісної інноваційної системи з розвиненим ринком технологій, розвиненою інфраструктурою та правовим захистом інтелектуальної власності. Забезпечення продовольчої безпеки

держави зводить завдання технологізації в розряд першорядних підприємств сільського господарства

Слід зазначити, що ресурсний потенціал є синтетичним показником. Іншими словами, окремо взяті якісні та кількісні розрахунки ефективності підприємства не інформативні та не дають можливості виробити план його розвитку на довгострокову перспективу. Лише облік усіх елементів ресурсного потенціалу у їх взаємозв'язку дозволить прорахувати всі доходи та ризики у короткостроковому та довгостроковому періодах. Цей підхід можна застосувати як до агропромислового комплексу регіону, так і до окремо взятого підприємства.

Ефективність та стійкість підприємств сучасного вітчизняного агропромислового комплексу залежить не стільки від наявності та стану їх ресурсного забезпечення, скільки від їх стану, залучення у виробництво та динаміки оновлення. Ресурсний потенціал виступає головною матеріальною основою будь-якого підприємства, і від його стану залежить як якість та вартість продукції, що виробляється, так і рівень розвитку конкретної території, особливо сільської. Ресурсне забезпечення кожного окремо взятого підприємства визначає ресурсне забезпечення агропромислового комплексу держави загалом.

В основі категорії «ресурсний потенціал підприємства» знаходиться загальна категорія «ресурси», що за змістом характеризується як запас, джерело. По суті, ресурсами підприємства є: майно та грошові кошти, запаси та джерела сировини, матеріалів, праця [4].

Дослідженням поняття «ресурсний потенціал» займалися економісти, як вітчизняні, і зарубіжні. Ряд авторів у визначення закладає можливості господарюючих суб'єктів створювати певний набір можливостей, підкріплених характерним складом і обсягом необхідних ресурсів, що формують конкурентні переваги.

Інші вважають, що ресурсний потенціал - це система, що об'єднує енергетичні, інформаційні та матеріально-речові ресурси в розпорядженні працівників, які використовують їх у процесі виробництва.

На думку Л. Волошина, «існують різні підходи до визначення цього поняття. Одні автори акцентують увагу на наявності ресурсів, інші – на можливості їх використання». Однак потенціал є більш змістовною категорією порівняно з ресурсами й включає в себе останні. «Він показує сукупність наявних і прихованих ресурсів. Перші необхідно ефективно використати, а другі – мобілізувати» [10].

Н. Краснокутська, визначаючи суть категорії «потенціал», наголошує, що «при становленні ресурсної теорії підприємства спостерігається її спрямованість на інтровертне сприйняття сутності потенціалу підприємства через синтез ресурсів і організаційних здібностей» [24].

На думку Т. Ашимбаєва, ресурсний потенціал підприємства – це сукупність матеріальних, трудових, нематеріальних, фінансових ресурсів, зокрема здатність працівників підприємства ефективно використовувати названі ресурси для виконання місії, досягнення поточних та стратегічних цілей підприємства. Величина ресурсного потенціалу визначається обсягом окремих видів ресурсів (земельних, матеріальних і трудових), які перебувають у розпорядженні підприємства [18].

С. Сердак вважає, що ресурсний потенціал підприємства є сукупністю нематеріальних, матеріальних, трудових, фінансових ресурсів підприємства для виконання місії та досягнення його поточних і стратегічних цілей. Оцінення інших підходів дає змогу говорити про те, що ресурсний потенціал насамперед характеризують як складову частину виробничих відносин щодо застосування здатності ресурсів до формування матеріальних благ; сукупності наявних ресурсів для досягнення певної мети; максимально можливий обсяг матеріальних благ та послуг, отриманий за умови оптимального використання наявних ресурсів; реальну чи ймовірну здатність виконати цілеспрямовану роботу тощо [36]

Кожне визначення має свої особливості, але всі поняття можна поділити на кілька груп. Аналіз дозволив виявити таку закономірність: ряд авторів розглядає дане визначення на мезо та мікрорівні; вивчає масштабування процесу; визначає належність до галузі.

Узагальнюючи представлені поняття, можна розглядати даний аспект, з одного боку, як взаємозв'язок інтелектуальних і речовинних ресурсів, які мають кількісну та якісну оцінку. З іншого боку, як особливості та характеристики раціонального використання наявних матеріалів та бюджету.

Виділяють теоретичні напрями в дослідженні даної категорії, які формують відповідні рівні у структурі потенціалу підприємства [33]: ресурсний підхід; функціональний підхід; інституційний підхід.

Великий тлумачний словник сучасної української мови розкриває поняття «ресурс» як запаси чого-небудь, які можна використати в разі потреби; грошові цінності, джерела чого-небудь [7].

Тоді як «потенціал» розглядається як сукупність усіх наявних засобів, можливостей, продуктивних сил і таке інше, що можуть бути використані в якій-небудь галузі, ділянці, сфері; запас чого-небудь, резерв; приховані здатності, сили для якої-небудь діяльності, що можуть виявитися за певних умов [7].

Принциповою відмінністю між поняттями «ресурси» і «потенціал» є те, що ресурси існують незалежно від суб'єктів економічної діяльності, а потенціал окремого підприємства невіддільний від суб'єктів діяльності. Тобто поняття «потенціал», крім матеріальних і нематеріальних засобів, включає і потенції працівника, колективу, підприємства, суспільства в цілому до ефективного використання наявних засобів і ресурсів [27].

На думку В. Головій потенціалу властива триєдина сутність:

1) ресурсний рівень (ресурсний потенціал) – низка ресурсів, що були використані у певних соціально-економічних формах для виготовлення інноваційної продукції, що задовольняє суспільні потреби; упорядкована їх

система у натуральному та вартісному вираженні, використовуваних для формування матеріально-технічної бази інноваційного середовища;

2) результативний рівень – результат реалізації наявних можливостей;

3) внутрішній рівень – здатність забезпечувати ефективне перетворення ресурсів на інноваційний продукт [16]

У внутрішній структурі підприємства, залежно від спеціалізації, виокремлюють функціональні області, наявність яких обумовлює потребу в функціональній структуризації ресурсного потенціалу підприємства (рис. 1.1).

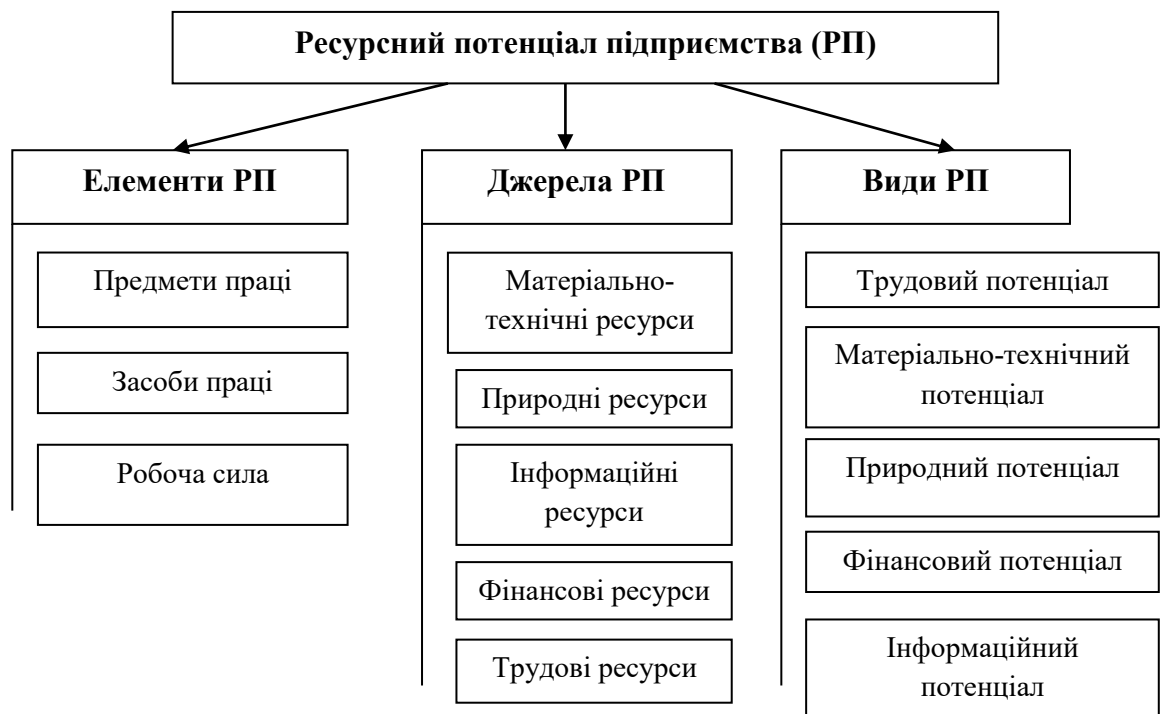

Рис 2 Схема складових ресурсного потенціалу підприємства[27]

Ресурсний потенціал підприємства характеризується сукупністю якостей системи взаємопов'язаних ресурсів та їх мобілізацією в умовах розвитку, досягнення конкурентних переваг з урахуванням впливу зовнішнього середовища [35].

У загальному розумінні: ресурсний потенціал у математичній інтерпретації

- Це інтегральний показник, який включає внутрішні і зовнішні складові.

Аналізуючи структуру ресурсного потенціалу, слід виділити три блоки: ринковий, зовнішніх і внутрішніх складових.

Рис 1.2 Структура ресурсного потенціалу із врахуванням зовнішніх та внутрішніх складових

У період панування Індустрії 4.0, з перерахованих складових, найбільше значення за останні роки приділяється інтелектуальному потенціалу і все більше значення відводиться нематеріальним активам, навичкам та професійній компетенції працівників, які задіяні у функціонуванні підприємств [8].

Ринковому потенціалу характерні можливості підприємств: формувати конкурентні позиції на ринку, використовуючи наявний арсенал компанії,

інтелектуальні продукти; створювати міцні та взаємовигідні відносини з державними органами.

Управлінський потенціал виражається можливістю керівництва раціонально реагувати на зміни зовнішніх джерел впливу через прийняття управлінських рішень.

Під час проведення даної оцінки можлива зміна напрямів подальшого розвитку в умовах мінливості внутрішніх і зовнішніх факторів, що дозволить здійснювати економічне зростання шляхом збільшення одержуваних ресурсів і формування додаткової фінансової віддачі.

Таким чином, ресурсний потенціал - це сукупність зовнішніх і внутрішніх ресурсів, що забезпечують безперервність та ефективність діяльності підприємств.

Для оцінки сукупних ресурсів часто використовують низку показників рентабельності [9]. Наприклад, рентабельність активів визначає ефективність використання майна підприємства в процесі отримання прибутку. Можливе проведення розрахунку цього показника за видами активів, але даний аналіз обмежений у рамках загальних показників.

Для комплексного аналізу необхідна поетапна оцінка кожного виду активу з виявленням впливу як на сукупний результат, так і на інші активи [16]. Для кожного блоку потенціалів слід сформувати ряд індикаторів, які можна буде об'єднати для отримання спільного результату і зіставлення їх між собою.

Також для кожної галузі або підприємства набір даних індикаторів різний. Зважаючи на це необхідно, в залежності від цілей аналізу, формувати алгоритм перевірки ефективності використання ресурсів [10].

1.2 Методи оцінки ефективного використання ресурсного потенціалу підприємства

У сучасних умовах дедалі актуальнішими стають питання недостатньо ефективного використання всіх видів економічних ресурсів. Формування та розвитку ринкової економіки безпосередньо залежить від ефективності використання ресурсного потенціалу господарюючих суб'єктів. Водночас необхідність збереження ресурсного потенціалу суб'єктів господарювання та території їхнього розташування, використання інноваційної моделі розвитку в умовах обмеженості зовнішнього фінансування, активізація конкурентної боротьби зумовлюють необхідність удосконалення методів оцінки ресурсного потенціалу підприємств.

Для виявлення ефективності ресурсного потенціалу нині використовують два загальноприйняті методи аналізу ресурсного потенціалу підприємства. Вони дозволяють визначити можливості підприємства: функціонування, оцінку ресурсів як у сукупності, і окремо. Перший метод - зарубіжний, заснований на ланцюжку цінностей М.Портера і включає оцінку власне ресурсів та ефективності їх використання, фінансовий і порівняльний аналіз. Другий метод заснований на традиційному аналізі господарської діяльності, що часто виражається в елементарному фінансовому аналізі [15].

У сучасних умовах господарювання для встановлених нами цілей ні перший, ні другий методи не можуть бути визнані досить ефективними, оскільки орієнтовані на загальні методологічні принципи та інформаційну базу. Дані методи є досить трудомісткими для аналізу та не відповідають на чітко поставлене питання підприємців про те, якою є ефективність використання ресурсного потенціалу та впливу потенціалу на результат управління підприємством.

В результаті вивчення та критичного аналізу існуючих сучасних методів оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу, що застосовуються вченими-економістами, у спеціальній літературі

пропонуються згруповані види методів, які можуть бути застосовані підприємствами у їхній господарській діяльності.

Таблиця 1.1

Методи оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу

	Види методів	Характеристика групи	Показники, що характеризують вид методу	Економічний сенс показників
1	Затратні методи	Методи ґрунтуються на одному показнику, що враховує затрати	Рентабельність витрат Затратоємкість	Показники ефективності використання ресурсного потенціалу на основі двох результативних показників обороту та прибутку
2	Ресурсні методи	Методи ґрунтуються на показнику, що враховує оборот роздрібної торгівлі та прибутку	Ресурсовіддача	
3	Результативні методи	Методи оцінки використання ресурсного потенціалу за змістом економічних показників	1. Узагальнюючий показник ефективності використання РП 2. Узагальнюючий показник ефективності виробництва 3. Показник ефективності конкретного РП	Показники кількісної оцінки діяльності підприємства
4	Комплексні системні методи	Методи що визначають різноманітні види ефективності використання РП	1 Узагальнюючий показник динаміки ефективності використання РП підприємства 2 Показник економічної ефективності використання РП підприємства 3 Зведені показники ефективності РП підприємства	Дозволяють більш глибоко та детально вивчити діяльність підприємства, що призведе як до ефективного використанню наявних ресурсів, так і до виявлення резервів

Слід зазначити, що витратний підхід найбільше застосовний для оцінки об'єктів спеціального призначення, а також нового будівництва, для визначення варіанта найкращого та найбільш ефективного використання землі, а також з метою страхування. Збирає інформація зазвичай включає дані про ціни на землю, будівельні специфікації, дані про рівень зарплати,

вартість матеріалів, витрати на обладнання, про прибуток і накладні витрати будівельників на місцевому ринку тощо. Необхідна інформація залежить від специфіки об'єкта, що оцінюється. Тим не менш, даний підхід досить складно застосовувати при оцінці унікальних об'єктів, що мають історичну цінність, естетичні характеристики, або застарілих об'єктів. Витратний підхід заснований на принципі заміщення, принципі найкращого та найбільш ефективного використання, збалансованості, економічної величини та економічного поділу.

Застосування витратного виду необхідне у двох випадках:

1. Незамінний при оцінці компаній, що не котируються, найчастіше ТОВ, ЗАТ, які, як правило, мають непрозорі фінансові потоки.
2. Застосування витратного методу спільно з іншими підходами дозволяє приймати ефективні інвестиційні рішення [1].

Далі перейдемо до розгляду ресурсного методу. Виробнича потужність є наслідком комплексу виробничих ресурсів. Отже, мірою продуктивності потужності має стати її економічна оцінка, а саме економічна потужність. Тим самим було концепція базується на ресурсному підході. Масштаб визначається наявністю та якістю ресурсного потенціалу, а її розмір – ступенем ресурсовіддачі.

Використання ресурсного методу дозволяє:

1. Отримати розрахункове значення потужності шляхом визначення кожного ресурсного потенціалу та максимально можливої його віддачі, що дозволяє встановити вплив кожного з них на формування виробничої потужності.
2. Виявити резерви додаткового випуску продукції за допомогою економічного обґрунтування ресурсозабезпеченості та ресурсовіддачі підприємства.
3. Визначити як нормативи для планування господарську діяльність підприємств економічно доцільний рівень витрат за одиницю виробничої потужності.

При використанні результативного методу кожен результативний показник залежить від численних та різноманітних факторів. Чим детальніше досліджується вплив факторів на величину результативного показника, тим точніше результати аналізу та оцінка якості праці підприємств [23]. Звідси випливає, що істотним питанням в аналізі господарської діяльності підприємства є вивчення та вимірювання ступеня впливу факторів на величину економічних досліджуваних показників.

В даному випадку без глибокого та всебічного вивчення факторів не можна зробити достатньо обґрунтовані висновки про результати діяльності, виявити резерви виробництва, обґрунтувати плани та управлінські рішення.

Проаналізувавши основні показники підприємства, спочатку побачимо результати (позитивні чи негативні), що надалі вкаже керівнику, потім звернути увагу і які дії приймати надалі щодо ефективного використання ресурсів.

Комплексний системний підхід базується на вивченні об'єктів як складних економічних систем, які складаються з окремих елементів із численними внутрішніми та зовнішніми зв'язками. Системний підхід дозволяє глибше вивчити господарський об'єкт, отримати повніше уявлення про нього, виявити причинно-наслідкові зв'язки між окремими частинами цього об'єкта. Особливості сучасного системного підходу – динамічність, взаємодія, взаємозалежність та взаємозв'язок елементів системи, комплексність, цілісність, супідрядність, виділення провідної ланки. Системний підхід у економічному аналізі дозволяє розробити науково обґрунтовані, ефективні варіанти вирішення господарських завдань, що дає підстави для вибору найбільш доцільних управлінських рішень.

Описаний вище системний підхід до аналізу має суттєві переваги в порівнянні з іншими: він забезпечує комплексність та цілеспрямованість дослідження; методологічно обґрунтовану схему пошуку резервів підвищення ефективності виробництва; об'єктивну оцінку результатів господарювання; оперативність, дієвість, обґрунтованість, точність аналізу та

її висновків можуть бути добрим засобом обґрунтування управлінських рішень. В ідеалі цей метод повинні використовувати всі підприємства (компанії) для виявлення невикористаних ресурсів, надалі спрямованих у «потрібне русло» для розвитку підприємства.

Наведений вище аналіз методів оцінки ще раз підтверджує важливу роль ресурсного потенціалу як основи господарської діяльності організації. Дослідження комплексу основних показників ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства проводиться з метою визначення несприятливих факторів та причин, що знижують ефективність підприємницької діяльності, та виявлення резервів її підвищення. Таким чином, оцінка ефективності використання ресурсного потенціалу організації на базі одного показника не здатна повноцінно його характеризувати, тому необхідне використання безлічі концепцій оцінки та визначення ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства.

Також дослідження методів оцінки ресурсного потенціалу підприємства дозволяє зробити висновок про необхідність аналізу впливу інноваційних факторів його ефективного використання за рахунок оптимізації активів та формування оптимальної системи управління.

Всі вони заслуговують на увагу і використовуються на практиці. Особливо хочеться наголосити, що для кожного підприємства необхідно знайти індивідуальний комплекс методів розрахунку ефективності ресурсного потенціалу. У зв'язку з цим доцільно, залежно від конкретних цілей на основі угруповань, конструювати алгоритм розрахунку ефективності використання ресурсного потенціалу конкретного підприємства з метою підвищення якості управління.

Формування організаційно-економічного інструментарію ефективного використання ресурсного потенціалу підприємства включає три компонентні блоку:

1. Блок формування ресурсного потенціалу. Інструменти ефективного використання ресурсного потенціалу: визначення галузевих умов

виробничого процесу; формування збалансованої сукупності виробничих ресурсів для забезпечення ефективності виробничого процесу; виявлення факторів, що впливають ресурсний потенціал організації.

2. Блок оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу з урахуванням впливу внутрішніх та зовнішніх факторів. Інструменти ефективного використання ресурсного потенціалу: виділення основних напрямів оцінки ресурсного потенціалу, що характеризують рівні його формування та реалізації; розробка методики та визначення критеріїв оцінки ресурсного потенціалу; аналіз ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства.

3. Блок управління ресурсним потенціалом. Інструменти ефективного використання ресурсного потенціалу: реалізація принципів та функцій управління ресурсним потенціалом; визначення цільових орієнтирів та пріоритетних завдань щодо формування ресурсного потенціалу; вироблення стратегії ресурсозбереження організації; вдосконалення системи управління підприємства.

Враховуючи те, що ресурсна база у діяльності підприємств визначає масштаби та напрямки бізнес-процесів, обсяг та структуру доходів, а також те, що склад та структура компонентів ресурсного потенціалу підприємства надають суттєвий вплив на його продуктивність та фінансові результати діяльності загалом, виділено такі цільові орієнтири та пріоритетні завдання щодо формування ресурсного потенціалу підприємств (Таблиця 1.2).

Таблиця 1.2

Орієнтири та пріоритетні задачі по формуванню ресурсного потенціалу підприємств

Цільові орієнтири	Пріоритетні задачі
Ресурсозбереження (зниження матеріало- та енергоємності) та раціональне використання наявних ресурсів, поглиблення переробки сировини.	Технічна та технологічна модернізація та формування на цій основі раціональної структури виробництва, що забезпечує зростання продуктивності праці.
Стимулювання інвестиційної активності, формування інфраструктури та підвищення ефективності проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт.	Якісне покращення ресурсного потенціалу, зниження матеріало- та імпортомісткості продукції, підвищення конкурентоспроможності на основі технологічного переоснащення
Вдосконалення організаційних форм у галузі, перетворення та оптимізація великих організацій у господарські товариства кластерного типу (холдинги, спільні підприємства, інші виробничі та науково-виробничі об'єднання).	Нарощування інвестиційного потенціалу на основі отримання додаткових позикових коштів та знаходження способів акумулювання тимчасово вільних грошових ресурсів окремих підприємств, що входять до інтеграційної структури. Економія на масштабі виробництва (техніко-технологічна економія, одержувана в результаті концентрації виробництва)
Збереження та зміцнення конкурентних позицій на традиційних ринках, освоєння нових та розширення присутності на них.	Підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності за рахунок освоєння нових видів продукції та зростання експорту інноваційних товарів; розвиток імпортозамінних виробництв

На основі аналізу існуючих підходів та методів визначено критерії оцінки ресурсного потенціалу (таблиця 1.3).

Таблиця 1.3

Критерії оцінки ресурсного потенціалу

Критерій оцінки	Область оцінки
Формування ресурсного потенціалу	Оцінка ресурсного компонента, вхід ресурсів у виробничу систему, формування ресурсної бази підприємства - наявність, поєднання, збалансованість ресурсів. Склад та джерела формування потенціалу.
Ефективність використання ресурсного потенціалу	Оцінка ефективності використання ресурсів підприємства. Виявлення та аналіз факторів, що впливають на формування та використання ресурсів.
Результати змін бізнесу	Оцінка показників результативності діяльності підприємства. Визначення стратегічних напрямів розвитку підприємства
Управління ресурсним потенціалом	Оцінка синергетичного ефекту, управлінського синергізму, що виникає внаслідок оптимального управління організацією у процесі вирішення стратегічних та тактичних завдань. Оцінка ефективності інноваційного менеджменту на підприємстві, залежності ефективності використання ресурсного потенціалу від технологічної інновації.

Необхідно зазначити, що такі критерії оцінки, як формування та ефективність використання ресурсного потенціалу, що застосовуються у всіх розглянутих підходах та існуючих методик оцінки ресурсного потенціалу, критерій оцінки результатів змін бізнесу застосовується в більшості існуючих методик. При цьому недостатньо опрацьовано питання, що стосуються управління ресурсним потенціалом, що зумовлює необхідність розробки такого інструментарію оцінки, який би дозволив повною мірою оцінити вплив ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства на результати його діяльності; визначити синергетичний ефект

взаємодії бізнес-процесів для формування стратегічних напрямів розвитку підприємства.

Основною метою управління ресурсним потенціалом підприємств є підвищення ефективності функціонування організації за рахунок якіснішого використання матеріально-технологічного потенціалу, задоволення попиту та запобігання загроз довкілля.

1.3 Підвищення ефективності на основі використання ресурсного потенціалу

Кожна організація для нормального функціонування повинна мати необхідне ресурсне забезпечення. Успішний розвиток господарсько-фінансової діяльності залежить від обґрунтованого формування та раціонального використання всіх ресурсів підприємства [28].

Показники, що характеризують ресурси підприємства та ефективність їх використання, можна поділити на три підгрупи.

Перша підгрупа – показники, що характеризують фінансові ресурси підприємства:

- ☐ основні засоби (їх сума, склад, показники ефективності використання);
- ☐ оборотні кошти в цілому (загальна сума, склад та структура з точки зору покриття, показники оборотності тощо);
- ☐ капітал (структура, показники ефективності використання).

Крім того, доцільно до цієї підгрупи включити показники фінансового стану підприємства – стійкість, ліквідність, платоспроможність.

Друга підгрупа - показники, що характеризують трудові ресурси підприємства:

- ☐ чисельність працівників (загальна чисельність, структура, показники руху робочої сили, продуктивність праці тощо);

□ витрати на оплату праці (сума, рівень, структура, середня заробітна плата, ефективність використання витрат на оплату праці тощо).

Третя підгрупа – показники, що характеризують матеріальні ресурси підприємства:

□ основні фонди (склад, структура);

□ товарні запаси (сума, стан на дату, середні запаси, оборотність тощо)

[26].

Економічні ресурси забезпечують безперервну роботу підприємства тільки за умови їх сукупної наявності та використання. Ефективне господарювання залежить від показників використання ресурсів, знань і умінь трудових колективів, їх здібностей швидко реагувати на ринкову кон'юнктуру, що постійно змінюється.

Для розуміння економічної сутності слід розрізняти застосовані (використовувані) та спожиті ресурси.

Застосовані ресурси постійно беруть участь у господарському процесі та забезпечують безперервність діяльності підприємства (кошти та предмети праці, робоча сила).

Споживання ресурсів – це поточні витрати підприємства за певний період, що відображають вартість використаних ресурсів. Вони виражаються у грошовій формі та включаються до складу витрат та в ціну продукції (товару), а отже, вони повністю відшкодовуються покупцем при реалізації [9].

Економічним ресурсам властиві всі основні елементи ринкових відносин: попит, пропозицію та вартість.

Попит на ресурси залежить від масштабів та темпів розвитку економіки підприємств. У разі збільшення попиту продукцію чи товари зростає потреба у ресурсах.

Пропозиція та відтворення капіталу виражаються джерелами його формування. Основними джерелами освіти фінансових ресурсів є власні кошти, короткострокові та довгострокові кредити та позики.

Ціна на всі ресурси складається на ринку під впливом попиту та пропозиції. Це відноситься до вартості основних фондів, величини відсоткових ставок за користування позиковими коштами, до ціни праці, вираженої у вигляді заробітної плати працівників і т.п. [29].

Сукупність всіх ресурсів та здатність трудових колективів постійно підвищувати ефективність їх використання є економічним потенціалом підприємства.

Він визначається як реалізованими можливостями, а й виявленими резервами розвитку підприємства. До них, зокрема, належать невстановлене обладнання, низькі показники використання потужностей, недостатній професійний рівень працівників, неефективне використання власних коштів підприємства тощо. Отже, економічний потенціал залежить від людського чинника, якісного складу трудового персоналу.

Підвищення ефективності використання основних фондів, прискорення оборотності коштів скорочують витрати на їх зміст. Рациональне використання трудового потенціалу, зростання продуктивності праці є важливими чинниками економіки коштів у оплату праці працівників. Отже, аналіз ресурсів має значення для забезпечення ефективного та сталого розвитку економіки підприємства [30].

Ресурсний потенціал підприємства – динамічна система засобів праці, предметів праці та трудових ресурсів, формування організованої впорядкованої структури якої для забезпечення ефективної взаємодії її елементів зумовлює можливості суб'єкта управління отримати додатковий приріст кінцевого результату.

Насамперед необхідно розглянути економічну сутність процесів екстенсивного та інтенсивного використання ресурсного потенціалу підприємств.

Екстенсивний процес спрямовано збільшення кінцевих результатів функціонування економічного об'єкта з допомогою додаткового залучення ресурсів у процес виробництва. До них належать такі чинники економічного

розвитку, як збільшення кількості працівників, основних засобів, споживаних матеріальних ресурсів. Показником, що відображає динаміку залучення ресурсів, служить коефіцієнт зростання (зниження), який можна подати у формулі (10).

$$(1+\Delta PP)=PP1/PP0$$

де $(1+\Delta PP)$ - коефіцієнт зростання (зниження) споживаного ресурсу;

PP0, PP1 – ресурс підприємства у базовому та звітному періоді.

Інтенсивний процес спрямовано збільшення кінцевих результатів функціонування економічного об'єкта з допомогою економії ресурсів у процесі виробництва. До інтенсивних відносять фактори, що забезпечують підвищення ефективності використання ресурсів: зростання продуктивності праці, зростання фондівіддачі та матеріалівіддачі. Віддачу ресурсів відображає показник ресурсівіддачі, поданий у формулі (11), який розраховується як відношення обсягу виробництва до середньорічної вартості ресурсу підприємства

$$PB=V/PP$$

де, PB – ресурсівіддача;

V – обсяг виробництва;

PP – вартість ресурсу підприємства.

Результатом екстенсивного та інтенсивного використання ресурсного потенціалу підприємства є обсяг виробництва продукції у вартісному вираженні та розраховується за формулою (12).

$$V=PB*PP$$

Динаміку обсягу виробництва відобразимо у формулі (13).

$$(1+\Delta V)=V1/V0$$

де $(1+\Delta V)$ - коефіцієнт зростання (зниження) обсягу виробництва;

V1, V2 - обсяг виробництва звітної та базисної періоду.

Таким чином, динаміка обсягу виробництва обумовлена зміною кількості ресурсів, що залучаються, та їх економією у виробничому процесі [32].

Ресурсовіддача розраховується шляхом зіставлення результатів господарсько-фінансової діяльності підприємства до середньої суми ресурсів за певний період. Показники визначаються у вартісному вираженні або відсотках ресурсів. Отже, зростання ресурсовіддачі забезпечується шляхом збільшення суми обороту з реалізації та прибутку та підвищення ефективності використання ресурсів.

Для розробки та здійснення організаційно-економічних заходів щодо підвищення ефективності використання ресурсів необхідно більш поглиблене вивчення кожного їх виду окремо [44].

При розгляді підвищення ефективності підприємства на основі використання ресурсного потенціалу слід зазначити одне з управлінських рішень – збільшення запасів лімітуючих економічних ресурсів.

Реалізація цього управлінського рішення забезпечує досягнення більшості економічних цілей управління виробничими витратами підприємства.

Це обґрунтовується, по-перше, скороченням обсягу запасів в повному обсязі використаних економічних ресурсів у результаті повного їх залучення у виробничому процесі, і, по-друге, нарощуванням виробничої потужності господарюючого суб'єкта задоволення існуючого попиту продукцію, що випускається підприємством.

Дане управлінське рішення слід розглядати як основний спосіб досягнення збалансованості економічних ресурсів, що експлуатуються на підприємстві. Дотримання умови збалансованості дозволяє підтримувати оптимальні пропорції між усіма факторами виробництва та досягати найбільшої віддачі від їх використання. Порушення балансу призводить до зниження ефективності та нераціонального використання економічних ресурсів. При збільшенні витрат одного чинника та постійній величині інших

настає період, коли додаткові витрати на розширення цього фактора будуть приносити знижувальний результат. Таке скорочення зростання виступає у вигляді закону спадної продуктивності, ефективності чи віддачі. Тому при управлінні виробничими витратами підприємства необхідно враховувати дію цього економічного закону. Дія закону спадної продуктивності проявляється у процесі організації та розширення виробництва та пошуку оптимального його масштабу, у якому виробництво одиниці виробленої продукції досягає мінімуму витрат.

Збалансованість економічних ресурсів у процесі управління виробничими витратами підприємства слід розглядати як компонент у збалансованому розвитку підприємства загалом. Збалансованість економічних ресурсів – це наявність відповідностей (пропорційності) між різними їх видами всередині виробничої системи, а також між елементами системи та зовнішнім середовищем, які забезпечують ефективне функціонування виробничої системи.

Збалансованість економічних ресурсів підприємства має здійснюватися комплексно, що дозволяє забезпечити все більший ступінь відповідності з різних напрямів їхнього функціонування [15].

РОЗДІЛ 2 СУЧАСНИЙ СТАН ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Основні економічні характеристики сільськогосподарської діяльності господарства

Сільськогосподарське товариство з обмеженою відповідальністю створено засновниками відповідно до Установчого договору про утворення СТОВ «Агрофірма «Колонтаївська»(протокол № 1 від 20 грудня 2000 р.)

Місцезнаходження Товариства: Україна, с. Колонтаїв, Краснокутського району Харківської області, вул. Д. Нечая, 2.

Товариство є юридичною особою, має самостійний баланс, розрахунковий та інші рахунки в банках, печатку і штамп зі своїм найменуванням, бланки, інші необхідні реквізити. СТОВ «Агрофірма «Колонтаївська» створено з метою задоволення попиту покупців на товари, здійснення широкого спектру послуг, комерційної діяльності, іншої діяльності, передбаченої Статутом і яка не суперечить чинному на території України законодавству, а також реалізації на основі отриманого прибутку соціальних та економічних інтересів Учасників і членів трудового колективу Товариства. До основних видів продукції, які вирощує господарство, відноситься: вирощування зернових культур, ріпаку, гречки, кукурудзи, сої, соняшнику.

У сільському господарстві найважливішим та незамінним засобом виробництва є земельні ресурси, і це становить важливу відмінність аграрного сектору від інших галузей. Як природний ресурс земля виступає просторовим базисом для розміщення сільськогосподарського виробництва.

В таблиці 2.1. проаналізуємо структуру та динаміку ресурсів земельних СТОВ «Агрофірма «Колонтаївська».

Таблиця 2.1

Структура земельних ресурсів господарства

Показник	2017 р.		2018 р.		2019 р.		2020 р.		2021 р.		2021 р. у % до 2017 р.
	га	%	га	%	га	%	га	%	га	%	
Загальна земельна площа	2354	100	2354	100	2354	100	2308	100	2491	100	105,8
В т.ч. с-г угідь	2297	97,58	2297	97,58	2297	97,58	2262	98,01	2427	97,43	105,7
З них рілля	2152	91,42	2152	91,42	2152	91,42	2131	92,33	2267	91,01	105,3
інші земельні угіддя	57	2,42	57	2,42	57	2,42	46	1,99	64	2,57	112,3
Приходиться на 1 робітника	26,5	х	32,25	х	35,13	х	34,5	х	34,6	х	-
-с-г угідь											
-рілля	24,86	х	29,48	х	32,12	х	31,8	х	31,5	х	-

Аналіз таблиці 2.1. засвідчує те, що загальна площа земельна СТОВ «Агрофірма «Колонтаївська» за досліджуваний період суттєво не змінювалась. В 2021 році в порівнянні з 2017 роком даний показник зріс на 5,8% і мав значення 2491 га. В СТОВ «Агрофірма «Колонтаївська» основою земельного фонду є рілля, її обсяг за період досліджуваний мав динаміку позитивну у 2021 році цей показник мав значення 2267 га.

В середньому по підприємству на робітника припадає 32,25 га. сільськогосподарських угідь та 29,48 га, рілля. Тобто забезпеченість ресурсами земельними на підприємстві протягом 2017-2021 років є достатньою.

Господарство в процесі провадження діяльності господарської виробляє та реалізує різні види продукції. Товарна продукція є одним з пріоритетних елементів дієвості функціонування підприємства. Необхідним аспектом характеристики організаційно-економічної підприємства є аналіз структури і складу продукції товарної підприємства що проведений в таблиці 2.2

Таблиця 2.2

Структура товарної продукції господарства

Вид продукції	2017 р.		2018 р.		2019 р.		2020 р.		2021 р.	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Озима пшениця	3869,3	24,04	4660,5	22,96	6664,4	23,2	7184,6	25,2	6151,1	24,4
Кукурудза на зерно	6729,2	38,32	3732,1	15,98	5735,7	19,2	9919,1	32,7	9923,9	35,5
Ячмінь озимий	1019,7	5,81	716,6	3,07	1393,7	4,4	857,4	4,7	1083,5	5,76
Соняшника	5548,3	31,60	13316,6	57,02	13182,0	43,9	10159,9	33,4	8610,9	29,9
Гречка	56,3	0,32	18,1	0,08	148,1	0,47	54,5	0,17	5,0	0,02
Овес	14,6	0,08	463,0	1,98	796,8	2,53	145,5	0,45	313,7	1,09
Всього по підприємству	17237,4	100	22906,9	100	27920,7	100	28321	100	26088,1	100

Аналіз таблиці 2.2. дозволяє оцінити товарну продукцію за 2017-2021 роки. Всього по господарству у 2021 році вироблено товарної продукції на суму 26088,1 тис. грн. Найбільшої уваги на підприємстві приділяють вирощуванню озимої пшениці у 2021 році 6551 тис. грн., кукурудзи на зерно у 2021 році 9923,9 тис. грн., а також соняшника у 2021 році 8610,9 тис. грн.

Важливим етапом для підприємства є встановлення спеціалізації рівня, для цього складають ранжируваний ряд, та розраховують за наведеною формулою коефіцієнт спеціалізації (табл. 2.3):

$$K = 100 : (\sum PVi (2i - 1)), (2.1)$$

де PVi - вага питома i -го виду товарної продукції в загальному її об'єму;

i – номер порядковий окремих видів продукції за їх питомою вагою.

Таблиця 2.3

Питома вага окремих видів продукції, %

Рік	1	2	3	4	5	6	К
2017	38,32	31,6	22,04	5,81	1,07	0,67	0,56
2018	57,02	19,96	15,98	3,07	1,98	1,22	0,58
2019	41,49	21,18	18,23	6,23	5,03	4,43	0,42
2020	31,43	30,68	22,22	7,15	5,25	2,65	0,46
2021	34,48	29,92	21,37	4,89	4,47	3,76	0,44

Проводити аналіз значення коефіцієнта спеціалізації варто так:

К до 0,20 засвідчує низький рівень спеціалізації підприємства;

0,21 - 0,40 - середній;

0,41 - 0,60 - високий;

0,61 та більше - засвідчує поглиблену спеціалізації підприємства.

Функціонування будь якого підприємства ґрунтується на наявності ресурсів певних видів, серед яких обов'язковими є основні фонди і фонди оборотні. Динаміка засобів основних і оборотних проаналізована в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Динаміка основних та оборотних засобів, рівень забезпеченості

Показник	2017р.	2018р.	2019р.	2020р.	2021р.	Відношення 2021 р. до 2017р.,%
Середньорічна вартість фондів основних, тис. грн.	5906,00	6870,00	9287,00	11679,00	13440,50	227,57
Середньорічна Вартість фондів оборотних, тис. грн.	7138,50	10944,00	12858,50	13092,00	14525,50	203,48
Фондозабезпеченість на 100 га с.-г. угідь, тис. грн. в розрахунку	257,12	299,09	404,31	516,31	553,79	215,38
Фондоозброєність праці на 1 середньорічного працівника, тис. грн. в розрахунку.	80,90	102,54	136,57	182,48	216,78	267,95
Фондовіддача на 100 грн. основних фондів, грн. в розрахунку	459,19	547,16	417,63	392,29	330,85	72,05
Фондомісткість 100 грн. продукції валової, грн.	21,78	18,28	23,94	25,49	30,23	138,79
Вартість фондів оборотних в розрахунку на 100 га с.-г. угідь, тис. грн.	310,77	476,45	559,80	578,78	598,50	473,35

Таблиця 2.4 засвідчує факт того, що вартість середньорічна фондів основних на СТОВ «Агрофірма «Колонтаївська» із досліджуваним кожним роком накопичувалась. У 2021 році, порівнюючи із 2017 роком вартість середньорічна фондів основних примножилась на 7534 тис. грн. У 2021 вартість середньорічна основних фондів сягала 13440,5 тис. грн.. Варіація накопичення для підприємства є доброю зміною, адже це свідчить про безперервне оновлення фондів основних на підприємстві. Варіація вартості середньорічної фондів оборотних СТОВ «Агрофірма «Колонтаївська»(за аналізований проміжок також мала варіацію позитивну. У 2021 році, в порівнянні з 2017 роком вартість фондів середньорічна оборотних

збільшилась на 7386,5 тис. грн. (103,48%).

Аналіз дієвості засобів основних використання здійснюється на СТОВ «Агрофірма «Колонтаївська» з ціллю оцінити здібності нарощення випуску продукції при вкладень економії. Цей аналіз також дозволить виявити причини зниження випуску продукції, якщо це було з продуктивністю основних фондів.

Фондозабезпеченість в розрахунку на 100 га с.-г. угідь, тис.грн. в 2021 році в порівнянні з 2017 роком збільшилась на 115,38%, таке збільшення зумовлене зростання вартості середньорічної фондів основних.

Фондовіддача свідчить про дієвість застосування фондів основних, на СТОВ «Агрофірма «Колонтаївська» показник даний за досліджуваний період зменшувався у 2021 році, в порівнянні з 2017 роком цей показник знизився на 27,95%, для покращення даного показника важливо здійснити заходи по повній обладнання завантаженості підприємства.

Фондоозброєність праці на 1 працівника середньорічного є важливим показником для опису діяльності підприємства і засвідчує відношення середньорічної фондів основних вартості до середньорічної працівників кількості, на досліджуваному підприємстві у 2020 році, в порівнянні з 2017 роком показник збільшився на 167,95%.

Аналізуючи ключові показники діяльності підприємства сільськогосподарського доцільно оцінювати стан і варіацію ресурсів трудових і результативність їх використання. Оцінка динаміки ресурсів трудових СТОВ «Агрофірма «Колонтаївська» і дієвість їх використання проаналізовані в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Динаміка трудових ресурсів та дієвість їх використання

Показник	2017р.	2018р.	2019р.	2020р.	2021р.	Відношення 2021 р. до 2017 р.
Валова продукція в постійних цінах 2016 р., тис. грн. -	9809	12954	16612	12119	22584	230,24
Середньорічна працівників кількість, осіб	73	67	68	64	62	-11
Річна праці продуктивність, тис. грн.	134,36	193,34	244,29	189,35	364,26	229,9

Аналіз таблиці 2.5 доводить, що протягом 2017-2021 років вартість валової продукції в цінах постійних накопичувалась. Динаміка кількості середньорічної робітників на протязі періоду аналізованого зменшувалась, у 2021 році в порівнянні з 2017 роком зменшився даний показник на 11 чол., така динаміка викликана потребами виробничими по підприємства оптимізації.

Річна праці продуктивність свідчить про дієвість застосування ресурсів трудових, в СТОВ «Агрофірма «Колонтаївська» продуктивність річна праці за період, що аналізується збільшувалась, це відбувається за рахунок того, що збільшується продукції виробництво за одиницю часу.

2.2 Економічні результати використання ресурсного потенціалу підприємства

Ресурсний потенціал товариства формують основні ресурси: земельні ресурси, основний і оборотний капітал, трудові ресурси.

Використання земельних ресурсів СТОВ «Агрофірма «Колонтаївська» характеризується одержаною сільськогосподарською продукцією на одиницю відповідної площі і вартісними показниками (валовою і товарною

продукцією; прибутком) на відповідну площу. Розглянемо в табл. 2.6 ефективність використання земельних ресурсів товариства.

Таблиця 2.6

Ефективність товариства	використання	земельних	угідь	
Показники	2019	2020	2021	2021 у % до 2019
Урожайність, ц/га:				
зерно	44.6	49.45	52.77	118.3
соняшник	20.5	26.1	31.20	152.1
Вартісні, тис. грн.:	на 100 га			
валова продукція	1186,1	1227,1	1047,2	88.3
товарна продукція	705,7	525,1	906,6	128,5

Як показують дані табл. 2.6 урожайність зернових і технічних культур зросли відповідно на 18,3% і 52,1%. По товарній продукції показникам відбулося зростання 28,5%.. Таким чином, ефективність використання земельних угідь на підприємстві висока.

Основу матеріальної складової ресурсного потенціалу формує основний капітал. В умовах підвищення його частки у сукупному ресурсному потенціалі важливим є визначення натурального складу. Вартісні розміри основного капіталу характеризують його ресурсний потенціал, можливості у вирішенні основних питань щодо прискорення інтенсифікації аграрного виробництва, характеризують процеси поділу праці, й поглиблення спеціалізації тощо.

Товариство займається вирощуванням продукції рослинництва, відповідно об'єкти основного капіталу сформовані з цих фондів. Проаналізуємо їх вартість в динаміці та структурі в табл. 2.7. Аналіз даних таблиці свідчить, що за досліджуваний період середньорічна вартість основних засобів у товаристві збільшилася на 11,9% і становила 16795,1 тис. грн. У структурі основних засобів товариства в 2021 р. найбільшу питому вагу займають будинки та споруди – 49,2 % друге місце посідають машини, обладнання – 29,4%, вартість яких зросла на 22,7 % порівняно з

2019р.. За 2019–2021 рр. вартість транспортних засобів збільшилася на 4,3%., однак їх питома вага зменшилася на 1,2 відсоткових пункти.

Таблиця 2.7

Динаміка складу і структури основних засобів підприємства

Групи основних засобів	2019		2020		2021		2021 у % до 2019
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	
Капітальні витрати на поліпшення земель	15,02	0,1	15,4	0,1	16,8	0,1	111,9
Будинки та споруди	7611,1	50,7	7780,8	49,9	8263,5	49,2	108,6
Машини та обладнання	4023,2	26,8	4116,5	26,4	4937,9	29,4	122,7
Транспортні засоби	2657,1	17,7	2666,4	17,1	2771,3	16,5	104,3
Інструменти, прилади, передавальні пристрої	480,4	3,2	654,9	4,2	503,9	3,0	104,9
Інші основні засоби	225,2	1,5	358,6	2,3	302,5	1,8	134,3
Разом	15012,1	100	15592,7	100	16795,7	100,0	111,9

Розглянута структура основних засобів впливає на результати виробничо-комерційної діяльності аграрного підприємства. Беручи до уваги те, що ефективність аграрного виробництва залежить від низки чинників, аналіз впливу лише структури виробничих засобів на рівень показників ефективності не завжди дає об'єктивну оцінку, якщо при цьому не зробити більш поглибленого їх дослідження.

Вплив структури основного капіталу на деякі показники ефективності виробничо-комерційної діяльності розглянемо за допомогою співставлення результативних показників з різною питоною вагою пасивної частини засобіву загальній їх вартості.

Таблиця 2.8

Забезпеченість та ефективність використання основних засобів

Показники	2019	2020	2021	2021 до 2019	
				(+, –)	%
Капіталооснащеність, тис. грн.	1671,8	1732,5	1866,2	129,6	111,7
Капіталоозброєність, тис. грн.	349,1	339	365,1	10,7	104,6
Забезпеченість основних фондів оборотними, грн.	0,82	0,86	0,81	-0,1	98,7
Питома вага будівель, споруд і в основних фондах, %	50,7	49,9	49,2	-0,5	-
Продуктивність основного капіталу, грн.	2,78	2,76	2,72	-0,06	97,8
Капіталомісткість, грн.	0,54	0,54	0,55	0,1	101,9
Одержано на 100 грн. вартості основних засобів, грн.: товарної продукції	185,4	184,5	181,3	-4,1	97,8
прибутку	5,7	-0,25	6,2	0,5	108,8
Норма прибутку, %	3,1	-0,14	3,45	+0,35	-

Проаналізуємо забезпеченість та ефективність використання основних фондів у товаристві в табл. 2.8.

Аналіз даних табл. 2.8 показує, що капіталооснащеність та капіталоозброєність у СТОВ «Агрофірма «Колонтаївська» зросли. Відповідно у 2021 р. забезпеченість основних засобів оборотними також зменшилася, що негативно впливає на ефективність виробництва. За досліджуваний період продуктивність основного капіталу зменшилася на 2,2 % , при цьому ефективність використання фондів за прибутком зростала. Так, сума прибутку, одержана на 100 грн. вартості основних засобів збільшилася 8,8%.

Норма прибутку за 2019 – 2021 рр. СТОВ «Агрофірма «Колонтаївська» збільшилася на 0,35 відсоткових пунктів, що свідчить про невисокий рівень ефективності використання виробничого капіталу підприємства.

Отже, можемо зробити висновок, що висока питома вага пасивної частини основних засобів у загальній їх вартості негативно впливає на продуктивність основного капіталу та результативні показники діяльності товариства. Водночас доцільно зазначити, що основні засоби забезпечують вищий економічний результат за наявності оптимальних розмірів оборотних. Обсяги основних і оборотних засобів у розрахунку на одиницю земельних угідь формуються під впливом виробничого напрямку товариства, наявністю відповідних галузей сільського господарства, капіталомісткістю та матеріаломісткістю продукції, яка створюється. Збільшення розмірів виробничого капіталу в розрахунку на одиницю сільськогосподарських угідь сприяє зростанню обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, продуктивності праці, зниження собівартості одиниці продукції, зростання фінансових результатів господарської діяльності товариства. Неможливо пояснити ці зміни виключно впливом структури активної і пасивної частини основного капіталу.

Виробничий капітал аграрних підприємства перебуває у постійному русі: з сфери виробництва у сферу обігу і навпаки. Швидкість обороту основного капіталу має важливе економічне значення, оскільки його прискорення сприяє підвищенню ефективності виробничо-комерційної діяльності аграрного підприємства. Вона залежить від фізичного стану активів та особливості їх руху. Кругообіг основного капіталу здійснюється протягом кількох виробничих циклів. Проаналізуємо динаміку руху та якісного стану основного капіталу товариства в табл. 2.9

Аналіз даних табл. 2.9 показує, що у товаристві коефіцієнт оновлення основного капіталу за 2019-2021 рр. збільшився на 0,053, однак і коефіцієнт вибуття не змінився. Придатність основного капіталу товариства на кінець 2021 р. становила 77%, що на 1,3% більше порівняно з 2019 р.

Виробництво в аграрному підприємстві забезпечує персонал, тобто працівник посідає центральне місце в ньому. Саме він організовує виробництво, визначає мету та напрямки розвитку, створює продукцію та

виконує роботи. Отже, від персоналу з його здібностями та можливостями, залежать кінцеві результати виробничо-комерційної діяльності аграрного підприємства.

Таблиця 2.9

Рух та якісний стан основного капіталу підприємства

Показники	2019	2020	2021	2021 до 2019, +/-
Річний приріст, тис. грн.	123,8	387,0	802,0	678,2
Коефіцієнт зростання	1,013	1,039	1,077	0,064
Темп приросту, %	1,3	3,9	7,7	6,4
Коефіцієнт оновлення	0,018	0,04	0,071	0,053
Коефіцієнт вибуття	0,001	0,002	0,001	-
Коефіцієнт сукупного відтворення	0,01	0,05	0,08	0,07
Коефіцієнт придатності, %: на початок року	75,7	71,7	77,0	1,3
на кінець року	74,6	69,0	74,8	0,2

Для кожного аграрного підприємства персонал, тобто сукупність працівників, які мають необхідний фізичний стан, знання, навички для управління виробництвом, має свій кількісний і якісний склад. Інвестиції у даний ресурс формують довгостроковий чинник конкурентоспроможності аграрного підприємства. Проаналізуємо наявність та склад персоналу у товаристві в табл. 2.10.

Як показує аналіз даних табл. 2.10 середньооблікова чисельність працівників товариства за період дослідження збільшилася на 7% і становила 69 осіб, всі вони працюють у галузі рослинництва. Частка сільськогосподарських угідь на одного працівника підприємства зменшилася на 6,2% до 29.4 га/особу.

Таблиця 2.10

Динаміка показників кількісного та якісного складу працівників

Показники	2019	2020	2021	2021 до 2019	
				(+, -)	%
Середньооблікова чисельність працівників, зайнятих – всього, осіб	65	69	69	4	107
Припадає на одного робітника сільськогосподарських угідь, га	31.4	29.4	29.4	-2	93,8
Середньооблікова чисельність штатних працівників, осіб	65	69	69	4	107
Кількість працюючих у віці, осіб:					
18 – 40 років	39	35	35	4	111,5
40 – 54	15	15	15	-	100
більше 55 років	11	11	11	-	100
Чисельність працівників, які закінчили вищі заклади освіти, осіб:					
1 – 2 рівнів акредитації	45	48	48	3	106,7
3 – 4 рівнів акредитації	20	21	21	1	107,7

За досліджуваний період середньооблікова чисельність штатних працівників змінилася аналогічно як і середньооблікова. Проводячи аналіз вікової структури товариства, можна зазначити, що відбувається омолодження персоналу. Так, питома вага працівників у віці від 40 років і вище не змінилася. Це пояснюється насамперед тим, що люди молодого віку мають перспективи професійного росту і розвитку в товаристві.

Рівень продуктивності праці відбиває ефективність використання персоналу в товаристві. Остання характеризує здатність певної праці виробляти кількість продукції або виконувати відповідний обсяг роботи за одиницю робочого часу. Її підвищення у кінцевому рахунку зводиться до економії робочого часу, оскільки чим менше часу необхідно для виробництва окремого виду товарів, тим більше робочого часу працівником може використовуватись для збільшення виробництва зазначеного або іншого виду продукції. Із скороченням робочого часу на виробництво

одиниці продукції знижуються витрати, зростає результативність підприємств, і в кінцевому підсумку конкурентоспроможність. Розглянемо динамік показників продуктивності праці у товаристві в табл. 2.11.

Таблиця 2.11

Показники продуктивності праці в товаристві

Показники	2019	2020	2021	2021 р. у % до 2019 р.
Одержано валової продукції, тис. грн.:				96,4
на 1 середньооблікового працівника	414,3	390,8	399,4	
на 1 люд.-год., грн.	225,3	248,8	225,9	100,3
Одержано товарної продукції, тис. грн.:				
на 1 середньооблікового працівника	560,8	541,8	573,8	102,3
на 1 люд.-год., грн.	304,8	301,1	300,1	98,6
Окупність трудового потенціалу, грн.	5,28	4,60	4,98	94,3

Як показують дані табл. 2.11, продуктивність праці у товаристві має тенденцію до зростання. Так, за 2019-2021 рр. виробництво валової продукції на 1 люд.-год. збільшилося на 0,5 грн. (0,3%) . При цьому окупність трудового потенціалу підприємства за досліджуваний період зменшилася на 5,7%. Підвищення показників продуктивності праці в товаристві свідчить про підвищення ефективності використання персоналу.

2.3 Ресурсно-цільова оцінка ефективності діяльності підприємства

Відповідно до системного підходу будь-яка система характеризується входом, виходом та процесом. Для соціально-економічної системи:

вхід – сукупність які у організацію ресурсів,

процес – перетворення ресурсів на результати її діяльності,

вихід – корисні суспільству результати, втрати і відходи (тільки ті відходи, які використовуються надалі у виробництві й у побуті).

Усі ресурси, що надходять на підприємство, в кінцевому підсумку розподіляються по його робочих місцях (слюсаря, комірника, бухгалтера, директора і т. д.), де вони, з'єднуючись у виконуваних на даному робочому місці процесах, переходять у нову якість – корисний чи некорисний (втрати та відходи) результат.

Робоче місце – елементарна частина, мінімальна організаційна одиниця підприємства, її «атом». Під робочим місцем тут розуміється просторово-розміщений у межах певної площі комплекс знарядь праці, з яких один чи група працівників виконують певні виробничі чи управлінські процеси (функції) підприємства. При цьому межі робочого місця визначаються зоною його трудової діяльності на даний момент часу. Таким чином робочим місцем, наприклад, бухгалтера, що здає бухгалтерський баланс підприємства в податковій інспекції, виступає сукупність устаткування, що використовується в просторовій зоні цієї інспекції; працівника, що отримує в інструментальному складі цеху оргоснастку до виконання планового завдання – сукупність використовуваного у своїй устаткування певній зоні складу, де відбувається цей процес.

Людина в межах свого робочого місця безпосередньо бере участь у закріплених за ним процесах та (або) керує їх здійсненням, використовуючи при цьому свої знання, вміння, що становлять системний потенціал людини на цьому робочому місці. Надаючи прямий або опосередкований вплив на умови та режими процесів компанії на робочому місці, людина виступає основним елементом не тільки робочого місця, а й підприємства загалом. Протікання та результат процесів на робочому місці, рівень використання інших його ресурсів залежить як від величини системного потенціалу людини, а й бажання його застосування у час чи проміжок часу. Дії людини визначаються її системним потенціалом, завданням (завданням) та технологією її виконання, в значній мірі її інтересами (прагненням до задоволення своїх потреб), задоволення яких він отримує залежно від

сформованої у цій компанії, у цьому підрозділі системи організаційних, економічних пріоритетів і соціально-психологічних відносин.

У складі відносин (зв'язків) підприємства виділено наступні груп відносин :

- технологічні, що відображають взаємодію працівників і колективів щодо виконання закріплених за ними технологічних операцій процесу створення продукту або послуги - технологічний поділ праці;

- організаційні, що відображають їх взаємодію з виконання закріплених за ними функцій підприємства - горизонтальний і вертикальний поділ функцій підприємства;

- економічні, що відображають розподіл результатів діяльності підприємства;

- соціально-психологічні, що відображають взаємодію працівників та підрозділів підприємства з розподілу між ними соціальних благ та міжособистісні взаємодії.

Процес перетворення ресурсів у рамках робочого місця забезпечує їх системність і визначає необхідні для його здійснення величини системних потенціалів використовуваних ресурсів.

Пропорційність та співвідношення елементів робочого місця як системи – основний вид його організаційних відносин, визначальний рівень потенціалу його ресурсів і під час цього процесу.

Організація робочого місця, відповідно до вимог технології виконуваних у його рамках процесів, визначає мінімальний, технологічно необхідний рівень втрат та відходів використовуваних ресурсів. Перевищення цього рівня – результат невідповідності організації робочого місця технологічно необхідною.

До таких втрат відносяться: наднормативні витрати ресурсів виконання операцій (витрата електроенергії на холосту роботу обладнання); втрати робочого часу через невиконання норм та нормативів; втрати кваліфікації працівника на виконання робіт, які не відповідають його рівню; прогули;

робочий час, не відпрацьований працівниками, працюючими неповний робочий день або неповний робочий тиждень; втрати через неповне використання потужності устаткування тощо. буд. Величини втрат ресурсів робочих місць показано у системі обліку підприємства.

Робочі місця підприємства функціонують не ізольовано, а у взаємодії один з одним як у рамках підрозділу, до якого вони належать, так і поза ним – з робочими місцями інших підрозділів підприємства та з її зовнішнім середовищем. Взаємозв'язки процесів, що протікають у рамках робочих місць, визначаються діючим на підприємстві технологічним поділом і кооперацією праці і складають технологічні відносини її працівників – основу всієї сукупності відносин (зв'язків) і, організації діяльності підприємства.

Під організацією підприємства розуміється сукупність робочих місць та його організаційних утворень (груп, бригад, відділів, цехів, управлінь тощо. буд.) та його відносини, складаються у процесах реалізації її функцій. Просторове розміщення робочих місць, розподіл між ними процесів по реалізації цілей компанії та взаємозв'язку між ними та зовнішнім середовищем визначає, але не вичерпує організацію діяльності компанії. Вони характеризують лише частину організаційного потенціалу підприємства.

На рівні підрозділів як усередині, і між ними діє й не так технологічне, скільки функціональне поділ праці. Окрему функцію підприємства виконують або один або кілька її працівників, об'єднаних у рамках відповідного підрозділу (бригади, групи, ділянки, відділу тощо) або програми виробництва продукту, реалізації мети. При цьому нерідко працівник конкретного підрозділу, що реалізує цю функцію, бере участь у різних за своїм змістом процесах, які мають технологічних зв'язків між собою, що насамперед притаманно програмно-цільового управління компанією.

Технологічні відносини (взаємозв'язку) робочих місць та їх сукупностей визначають системний потенціал ресурсів підприємства, тобто втрати та

відходи її ресурсів у цьому випадку рівні технологічно необхідним величинам, розрахованим виходячи з питомих витрат, визнаних раціональними (технологічно необхідними).

У підрозділах та підприємстві в цілому рівень використання системного потенціалу ресурсів визначають не так технологічні їх взаємозв'язки, що характерно для робочих місць, скільки організаційні (розподіл функцій, повноважень, зон відповідальності тощо), економічні (оплата та матеріальне стимулювання праці, розподіл доходів і т. д.) та соціально-психологічні (колективізм, співробітництво та взаємодопомога, змагальність, що виявляється у відносинах змагання та конкуренції та складова їх зміст) відносини мотивації працівників та колективів підрозділів компанії, тобто цих рівнях її організаційної структури провідну роль грає людський чинник трудової активності та діяльності людей. Тут поряд із відносинами між людьми, які працюють на робочих місцях підрозділів, вступають у дію відносини між соціальними групами, колективами підрозділів та їх керівниками, які багато в чому визначають використання потенціалів ресурсів на робочих місцях підприємства.

Якщо технологічні відносини підприємства визначають в основному системні характеристики потенціалів її ресурсів, то організаційні, економічні та соціально-психологічні – рівень їх використання. Зрештою вся система відносин зв'язків між робочими місцями та підрозділами в основному виражається у перевищенні технологічно необхідних витрат ресурсів та відходів на робочих місцях, оскільки носієм усіх видів відносин виступають працівники підприємства, які здійснюють її процеси та відповідні їм функції.

Функції підрозділів та робітників місць, їх взаємозв'язку та склад характеризують та визначають рівень організації підприємства. Визначення технологічного та функціонального поділу праці підприємства, формування відповідного складу робочих місць та об'єднання їх у підрозділи, що забезпечують максимальне використання потенціалів ресурсів при реалізації

цілей діяльності компанії – основний напрямок зростання її ефективності через підвищення рівня організації.

Основна частина втрат матеріально-енергетичних і людських ресурсів підприємства залежить від рівня організації робочих місць і технології процесів, що протікають у його рамках. Решту втрат матеріально-енергетичних та людських ресурсів та всю сукупність втрат фінансових ресурсів визначають системні організаційні, економічні та соціально-психологічні відносини працівників та їх колективів між собою та із зовнішнім середовищем (постачальниками, споживачами, підрядниками, органами державної влади та ін.). Це, наприклад, втрати:

— матеріальних та енергетичних ресурсів – внутрішньозмінні та цілісні простої готових до експлуатації обладнання, машин та механізмів; неповне використання потужності устаткування; бездіяльність зайвого обладнання, машин та механізмів; невикористання придатних для експлуатації земельних ділянок та пов'язаних з ними природних ресурсів; невикористання вільних та готових до експлуатації нежитлових будівель та площ та ін;

— людських ресурсів – внутрішньозмінні, цілісні та денні втрати робочого часу; втрати робочого часу через плинність кадрів, тимчасову непрацездатність працівників та ін;

— фінансових ресурсів – втрати недоамортизованої вартості ліквідованих основних фондів; незавершеної продукції та від виробництва продукції та (або) послуг зниженої якості; викликані простоями, порушенням договірних умов та зобов'язань; псуванням чи знищенням готової продукції; та ін [4];

- науково-технічних (інноваційних) ресурсів - втрати продукції від наявних у компанії та невикористаних результатів інтелектуальної діяльності, невикористані потужності дослідно-експериментального виробництва, збільшення вартості та часу розробки та реалізації інноваційних проектів та ін.

Таким чином, використання ресурсного потенціалу підприємства визначається технологією процесів та організацією робочих місць, і рівнем розвитку організаційних, економічних та соціально-психологічних відносин між робочими місцями та їх сукупностями (підрозділами компанії). Їх доцільно вимірювати через втрати кожного виду ресурсів у процесах реалізації цілей компанії, які визначаються її види діяльності протягом періоду оцінки, тобто.

$$\Pi - \Pi_{\pi} = S_p = \sum_{z=1}^{z=k} \left(\sum_{i=1}^{i=n} S_{p.m.i}^z + \sum_{j=1}^{j=m} S_{c.p.j}^z \right).$$

де S_p - втрати ресурсів компанії;

$S_{p.m.i}^k$ – втрати ресурсів i -го робочого місця під час виконання процесів k -го виду діяльності підприємства;

$S_{c.p.j}^k$ – системні втрати j -х ресурсів у k -му виді діяльності підприємства;

n – кількість робочих місць, зайнятих у процесах k -го виду діяльності підприємства;

m – кількість видів ресурсів, використаних у z -му виді діяльності компанії,

k – кількість видів діяльності компанії

Величини втрат різних ресурсів можуть виражатися в несумісних натуральних показниках (тоннах, літрах, кіловат-годинах, робочому часі тощо) і їх підсумовування неможливо. Пропонується їх привести до одного вимірника – ціні на початку базового або наприкінці досліджуваного періоду.

У оцінці ефективності діяльності підприємства з погляду цілей управління важливий як рівень використання ресурсного потенціалу цієї системи, а й у меншою мірою його зміна (підвищення чи зниження). Звідси ефективність доцільно визначати, як різницю між рівнями втрат (у відсотках)

кожного виду ресурсів компанії у базовому та аналізованому періодах її діяльності.

Динаміка рівня використання системного потенціалу ресурсів підприємства визначається змінами:

- якісних характеристик елементів робочих місць;
- взаємозв'язків та взаємозалежностей робочих місць та їх ресурсних елементів (технологічних відносин у компанії);
- організації робочих місць;
- кількості робочих місць та підрозділів, їх взаємозв'язків та розподілу між ними цілей та функцій діяльності підприємства (організаційних відносин підприємства);
- мотивації працівників до ефективної участі в діяльності в компанії (економічних та соціально-психологічних відносин у компанії).

Як впливає з визначення поняття соціально-економічної системи та вищевикладеного матеріалу, використання ресурсів та результати функціонування таких систем слід визначати щодо реалізації кожної цільової функції. Усі цільові функції компанії можна об'єднати у чотири групи (види діяльності підприємства): виробничі, економічні, науково-технічні. (зараз замість «науково-технічні цілі» застосовують вираз «інноваційні цілі», хоча це не зовсім одне і те), соціально-політичні, екологічні, реалізації яких у компанії здійснюються відповідні процеси, використовують всю сукупність видів ресурсів [5]. Сукупність цілей за цільовими функціями діяльності компанії з розподілом їх по вертикалі та горизонталі ієрархії управління відбивається в «дереві» цілей.

Результат реалізації цільових функцій визначається змінами за:

- виробничо-економічним цілям – обсягу та якості реалізованої продукції та (або) послуг, дотриманням термінів їх постачання споживачеві, ефективності застосування продукції у споживачів;
- економічним цілям – прибутку, рентабельності та ринкової чи економічної доданої вартості компанії;

— науково-технічним цілям – обсягу та ефективності застосування результатів інтелектуальної діяльності компанії в країні;

— соціально-політичним – вільного часу та підвищення суспільної активності працівників та споживачів компанії, її іміджу в країні та за кордоном. Цей вид результату особливо важливий для компаній, що виробляють різні послуги населенню (комунальні, транспортні, побутові, поштові, громадське харчування, торгівлі тощо);

— екологічним цілям – впливу процесів діяльності компанії та використання її результатів споживачами на довкілля як із позицій зменшення негативного, і з позицій збільшення позитивного впливу.

Визначення рівня використання ресурсного потенціалу компанії у процесах реалізації цілей її діяльності та рівня досягнення цих цілей доцільно використовувати у:

— розроблення планових заходів щодо реструктуризації компанії та її підрозділів;

— виявленні, локалізації та ліквідації розвитку небажаних процесів та явищ;

— забезпечення цілеспрямованого, пропорційного та збалансованого функціонування та розвитку всіх підсистем та підрозділів компанії.

ВИСНОВКИ

У роботі запропоновано вирішення актуального науково-прикладного завдання з підвищення ефективності управління ресурсним потенціалом аграрних підприємств. Результати виконаного дослідження дозволяють сформулювати наступні висновки:

Узагальнення теоретичних положень про сутність ресурсного поняття потенціалу та особливостей розвитку сільського господарства дозволило розширити розуміння даного поняття в розрізі аграрних підприємств, яке на відміну від існуючих трактувань, представляється як сукупність взаємозалежних природно-кліматичних, земельних, матеріально-технічних та трудових ресурсів, які використовуються або можуть бути використані з метою досягнення стратегічних цілей, тобто можуть залучатися не тільки безпосередньо в виробничу діяльність, а й наукову, фінансову та соціальну.

Ресурси аграрного підприємства є впорядкованою сукупністю потенційних можливостей підприємства при використанні яких забезпечується реалізація основних функцій підприємства. Наявність ресурсів, їх якісний та кількісний склад багато в чому визначають вибір та ефективність реалізації стратегії розвитку потенціалу підприємства. Недолік чи відсутність окремих елементів ресурсного потенціалу свідчить про необхідність їх нарощування та розвитку.

Провідною ідеєю, що відображає організаційно-економічну сутність системи управління ресурсним потенціалом, є визначення способів адаптації підприємства до змін ,в тому числі довкілля. Виходячи з цього, система управління потенціалом представлена як комплексна, яка передбачає визначення та реалізацію цілей підприємства у довгостроковій перспективі за допомогою певних інструментів.

Розвиток будь-якого підприємства залежить від ефективності використання всіх наявних ресурсів. Наявність ресурсів є матеріальною

основою, що визначає виробничі можливості підприємства. Ресурсний потенціал підприємства є складною системою, що об'єднує основні фонди, технологію, інформацію, трудові та енергетичні ресурси, що знаходяться у розпорядженні підприємства та необхідні для здійснення виробничої діяльності.

Одне з першочергових завдань керівництва - формування та оцінка поточних та перспективних можливостей підприємства, тобто його потенціалу; збалансування внутрішнього потенціалу підприємства з потенціалом довкілля з метою вирішити заплановані завдання, отже, вижити за умов конкуренції. У цьому випадку важливо не тільки отримати достовірні відомості про управлінський процес, але й оцінити його якість, а також виробити напрямки діяльності, щоб досягти вдосконалення досліджуваного процесу. Підвищення ефективності управління ресурсним потенціалом є необхідною умовою, що забезпечує подальший розвиток підприємства.

Оскільки розвиток підприємства залежить від ефективності використання всіх наявних ресурсів, наявність ресурсів розглянуто як початкова точка виробничого процесу. Зроблено висновок про безпосередню залежність обсягу випуску та реалізації продукції, зниження її собівартості та збільшення прибутку від своєчасного забезпечення підприємства ресурсами відповідної якості та асортименту, від запасу сировини та матеріалів та дотримання норм їх витрат.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. . Арєф'єва О.В. Управління потенціалом розвитку підприємств: монографія / О. В. Арєф'єва, О. В. Корєняков. К. : ГРОТ, 2004, 200 с.
2. Армстронг М. Менеджмент: методы и приемы: пер. с 3-го англ. изд. / М. Армстронг. – К.: Знання-Прес, 2006. – 876 с.
3. Артьомова А.В. Процедура оцінювання ресурсного потенціалу підприємства //А.В. Артьомова, І.В. Артьомов: Режим доступу: <http://www.irbis.nbuv.gov.ua/>
4. Богацька Н.М. Ресурсний потенціал підприємств та проблеми його оцінки /Н.М. Богацька: Режим доступу: http://www.rusnauka.com/12_KPSN_2010/Economics/57474.doc.htm.
5. Богацька Н. Ресурсне забезпечення діяльності підприємства в сучасних умовах господарювання / Н. Богацька, О. Швець. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org>
6. Божанова О.В. Особливості управління економічним потенціалом промислового підприємства Вісник економіки транспорту і промисловості.- 2010.- № 31.-С. 154-158
7. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. – 5-те вид. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1719 с
8. Вініченко І. І. Ефективність використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств / І.І. Вініченко, Ю.О. Сорока // Інвестиції: практика та досвід. – № 22. – 2015. – С. 34-37.
9. Вишневська О.М. Формування та оцінювання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств Вісник ХНАУ. 2007. № 3. - С. 27-32.

10. Волошин Л. Використання інноваційних ресурсів в Україні: проблеми та шляхи їх усунення Наукові записки. Серія «Економіка». 2010. Вип. 15. – С. 145–151
11. Воронкова А. Э. Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация. Луганск : Вид-во Східноукраїнського національного ун-ту, 2004.-316с.
12. Воронкова А.Е. Потенціал підприємства як основа його довгострокового розвитку / А.Е. Воронкова, Ю.С. Погорелов // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 4. – С. 33–35.
13. Герасимчук З.В. Виробничий потенціал регіону: методика оцінки та механізми його нарощування / З.В. Герасимчук, Л.Л. Ковальська. – Луцьк: ЛДТУ, 2013. – 244 с.
14. Гончар О. І. Еволюція категорії «потенціал підприємства» та її роль в економічних дослідженнях /О.І. Гончар, Ю.Г. Галкіна // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – Т.3 – С. 245-247.
15. Гунченко О.В. Ресурсний потенціал та умови його формування в сільськогосподарських підприємствах Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Сталий розвиток економіки». – 2011. – № 5. – С. 75–80.
16. Дашковська І. Ресурсне забезпечення та ресурсний потенціал інноваційної діяльності підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/16391/1/212_Dashkovska_363_364_Modern_Problems.pdf
17. Длігач А.О. Стратегічне маркетингове управління: монографія / А.О. Длігач. – К.: Алеута, 2012. – 272 с.
18. Іваннікова Н. Дослідження ресурсного потенціалу підприємства житлово-комунального господарства Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2015. Вип. 3. С. 154–158. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/3_2015ua/37.pdf.

19. Захарова Е. Н. Управление ресурсным потенциалом аграрного предприятия на основе системного подхода / Е. Н. Захарова, Р. К. Бельмехов // Экономика устойчивого развития. – 2013. – № 13. – С. 127-134.
20. Зими́на Л. Стратегическое управление предприятием: структурно- функциональная модель / Л. Зими́на, Л. Ефремов // Проблемы теории и практики управления. 2011. № 9. С. 77–83.
21. Казачков І.О. Підвищення ефективності використання ресурсів промислового підприємства /Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. 2013. № 1. Т. 2. – С. 86–91.
22. Капітанець Ю. О. Ефективність використання ресурсів аграрного виробництва [Електронний ресурс] Сталий розвиток економіки Всеукраїнський науково-виробничий журнал – Електронний ресурс.
23. Конкурентоспроможність підприємства: управління, оцінка, стратегія: колективна монографія / за ред. В.А. Павлової. – Дніпропетровськ: ДУЕП ім. Альфреда Нобеля, 2015. – 352 с.
24. Краснокутська Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навч. пос. / Н. С. Краснокутська. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 352 с.
25. Краснокутська Н. Дефініція поняття – потенціал підприємства в контексті розвитку мікроекономічної теорії Вісник КНТЕУ. 2008. № 5. С. 54–64
26. Лапин Е. В. Оценка экономического потенциала предприятия: монография / Е. В. Лапин. . Сумы : ИТД«Университетская книга», 2004. . 360 с.
27. Лапин Е.В. Экономический потенциал предприятия: [монография] Сумы : ИТД «Универс. книга», 2002. – 310 с
28. Ліпич О.М. Ефективність виробничо-ресурсного потенціалу підприємства: фактори впливу та критерії оцінки / О.М. Ліпич // Науковий вісник НЛТУУ. – 2005. – Вип. 15.5. – С. 356–364.

29. Медведева О. М. Сущность и содержание конкурентного потенциала организации / О.М. Медведева, А.В. Баранова // Вестник ИЖГТУ. – 2008. .- №4. – С.87-90.
30. Міценко Н.Г. Ресурсний потенціал підприємства: сутність, структура, стратегія використання / Н.Г. Міценко, О.І. Кумечко // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.9. – С. 193–198.
31. Никонова А. Стратегическое планирование и развитие предприятия: основы адаптивного подхода Проблемы теории и практики управления. – 2011. – № 9. – С. 106–119.
32. Осауленко О.Г. Сталий соціально-економічний розвиток: моделювання та управління /– К., 2014. – 176 с.
33. Отенко И. П. Механізм управління потенціалом підприємства : [науч. издание] / И. П. Отенко, Л. М. Малярец. Харьков : Изд. ХГЭУ, 2003. – 220 с
34. Павлов В.І. Економічний потенціал регіону: діагностика і реалізація : монографія / В. І. Павлов, С. О. Лукін. – Луцьк: Надстир'я. – 160 с.
35. Сабадирьова А.Л. Теоретичні основи організації виробничого потенціалу промислового підприємства Вісник Хмельницького національного університету. 2010. № 5. Т. 1. – С. 134–138.
36. Сердак С. Принципи ефективного управління ресурсами суб'єктів господарювання Академічний огляд. 2008. № 2. – С. 83–88
37. Стец І. І. Потенціал і розвиток підприємства: Навчальний посібник / І.І. Стец. – Тернопіль: Економічна думка, 2010. – 674 с.
38. Трегобчук В. Відтворення та ефективне використання ресурсного потенціалу АПК (теоретичні та практичні аспекти) / В.Трегобчук, А. Юзефович, Д. Крисанов, О. Попова, В. Прадун, Н. Скурська – К.: Інститут економіки НАН України., 2003. – 259 с.

39. Ульянченко О.В. Формування та використання ресурсного потенціалу в аграрній сфері: Монографія / Ульянченко О.В. – Х.: Харків. НАУ, 2006. – 357 с.
40. Управління підприємствами: сучасні тенденції розвитку: монографія /Н.П. Гончарова, О. С. Федонін, Г. О. Швиданенко та ін. : за заг. ред. проф. О. С. Федоніна. . К. :КНЕУ, 2006. . 288 с.
41. Федонін О. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посібник / О. С. Федонін, І. М. Рєпіна, О. І. Олексик. . К. : КНЕУ, 2003. . 316 с.
42. Фесенко І.А. Організаційно-економічний механізм управління ресурсним потенціалом вугледобувних підприємств /Вісник економічної науки України. 2010. – №1 (17).- С. 138-142
43. Харченко С.В. Управлінські аспекти забезпечення результативності використання потенціалу підприємства Актуальні проблеми економіки. . 2009. № 8. –. С. 141 - 149.
44. Череп А.В. Ефективність використання основних фондів підприємства Держава та регіони. Сер. «Економіка та підприємництво». – 2009. № 6. С. 212–215.
45. Чимшит С.И. Управление потенциалом сложных социально-экономических систем/ . Д.: Монолит, 2008,. 362 с.
46. Шаманська О.І. / Основні напрямки підвищення ефективності управління ресурсним потенціалом підприємства /О.І. Шаманська // Економіка та управління підприємствами. – 2012. – № 6(132). – С. 166–172.
47. Collis D. J. Research Note: How Valuable are Organizational Capabilities? // Strategic Management Journal. 2014. № 8. P. 148-157.
48. Sirmon D. G., Gove S., Hitt M. A. Resource management in dyadic competitive rivalry: the effects of resource bundling and deployment // Academy of Management Journal. 2016. Vol. 5. P. 927.
49. Teece D., Pisano G., Shuen A. Dynamic capabilities and strategic management // Strategic Management Journal. 2017. № 18. P. 15-30.